

”Skulle han, som plantede øret, ikke høre”? Bønnens teologi og fænomenologi

Semesterforelæsning ved Menighedsfakultetet i Aarhus

Prof. Dr. Claudia Welz
Universitet Aarhus

Den 12. oktober 2021

Indledning: Hørelsen, synet og troen

Salme 94:9

”Skulle han, som plantede øret, ikke høre?
Skulle han, som dannede øjet, ikke se?”

=> multi-sensorisk perception:
der kombineres det auditive med det visuelle

Rom 10:17

fides ex auditu => hørelsen har første prioritet i troen på en usynlig Gud;
hørelsen: budskabets aktualiserende kanal

Albrecht
Dürer,
Betende
Hænder
(1508)

Salme 94:11

“du hævnens Gud, træd frem i stråleglans!”

Men kan Guds fremtræden eller tilsynekomst (אל נִקְמֹת הַכּוֹפֵיעַ) virkelig ses med øjnene? Eller er det kun indirekte, at vi kan 'se', hvordan Gud lyser frem og lyser verden op, eksempelvis i en bøn, der blev bønhørt, eller i en anden forandring af den bedendes livssituation?

1. Gud som den, der hører og bønholder

1.1 Skriget 'de profundis'

- **Salme 130:1-2:** "Fra det dybe råber jeg til dig, Herre. / Herre, hør mit råb, / lad dine ører lytte / til min tryglen!"
- **Paul Mealor** (f. 1975), "De profundis" (2005):
Tim Storms & kammerkor St. Petersburg
< det dybe E (329 hertz): den dybeste tone,
der nogensinde blev optaget i et korværk

<https://www.youtube.com/watch?v=UqelCmfiGnU>

<http://bibleasmusic.com/de-profundis-out-of-the-depths-psalm-1301-27-paul-mealor/>

NB: kontrasten mellem den afgrundsdybe nød, hvorfra skriget stiger op, og den Allerhøjstes himmelhøjde, til hvilken korets stemmer bærer den bedende op – med ønsket om at Gud skal høre dette råb. . .

1. Gud som den, der hører og bønholder

Abraham Joshua Heschel (1907-1972)

Man's Quest for God: Studies in Prayer and Symbolism (1954) & Essential Writings (2011)

- "If God is unable to listen to us, then we are insane in talking to Him"
- "To pray means to bring God back into the world, to establish His kingship for a second at least. To pray means to expand His presence."
- "The universe would be an inferno without a God who cares. There is no echo within the world for the agony and cry of humanity. There is only God who hears."
- "Are we worthy of entering into His mercy, of being a matter of concern to Him? The answer is given in prayer. Prayer is the affirmation of the preciousness of man. Prayer may not save us, but it makes us worthy of being saved."

1.2 Bøn uden en lyttende og talende adressat?

Avi Sagi, Bar Ilan-Universit Tel Aviv,

Prayer after the Death of God: A Phenomenological Study of Hebrew Literature (2016)

- Hovedspørgsmål: “what is the meaning of prayer in a world where God is no longer?”
- mulighed for menneskelig selvtranscendens uden tro på Gud: “Prayer breaks forth from the depths of the heart”
- Bønnen som ekspression er et oprindeligt fænomen
- Bønnens funktion er at holde håbet oppe og at bekæmpe resignationen og tanken, at vi må affinde os med det givne eller forud-givne

Elie Wiesel (1928-2016): „Why did I pray? A strange question. Why did I live? Why did I breathe?”

Søren Kierkegaard,

Første afsnit C.B. i bogen *Sygdommen til Døden* (1849)

- Fatalisten "kan ikke aande"; han underkaster sig stumt, og "han kan ikke bede."
- Den troende derimod kan i bønnen få "den evig sikke Modgift mod Fortvivlelse: Mulighed; thi for Gud er Alt muligt i ethvert Øieblik."
- "At bede er ogsaa at aande, og Muligheden er for Selvet hvad Suurstoffet er for Aandedrættet."
- Gud som det "at Alt er muligt"
- "at Guds Villie er det Mulige, gjør, at jeg kan bede; er den blot det Nødvendige, er Mennesket væsentligen lige saa umælende som Dyret." => dialog, vokativ
- den troende, der "seer og forstaaer menneskelig talt sin Undergang", "henstiller det ganske til Gud, hvorledes han skal hjælpes, men han troer, at for Gud er Alt muligt."

- Hvor **Kierkegaard** satser på guddommelig hjælp, der kan forvandle menneskets livsverden, satser **Sagi** på bønnens rene immanens som *human act*
- En samtale med en lyttende Gud er bønner i hvert fald ikke for Sagi, som definerer bønner som "movement of the self, from itself to itself"

Yitzhak Lamdan (1899-1954): "As long as prayer happens – an ear hears."

Martin Buber (1878-1965): religiøsitet som helligelse af hele livet, anerkendelse af en dybere virkelighed, sans for det vidunderlige og en fornyelse ansigt til ansigt med det ubetingede.

Arthur Green (geb. 1941): "Our prayer is a cry and a song to life itself, called forth from our innermost self, addressed to the wonder and mystery of life."

⇒ de citerede tekster kommer med en indsigelse imod Sagis forsøg på at reducere bønner til noget grundmenneskeligt *uden* en lyttende og talende Gud, som bønner adresseres til

⇒ **imod sin egen intention ser Sagi noget andet og mere i bønner end en rent menneskelig aktivitet**

⇒ sammenligning mellem **bønner og samvittighedens kald**: fænomenbeskrivelsen understøtter ikke Sagis tese om den eksklusivt antropologiske forankring af bønnens sprogpil

< **Martin Heidegger**, *Sein und Zeit* (1927):

samvittighedens kald kommer "*aus mir und doch über mich*" => eksterioriteten af en udefrakommende stemme udelukkes, ligeledes Guds *verbum externum*

2. Mennesket som et lyttende og lydhøre væsen

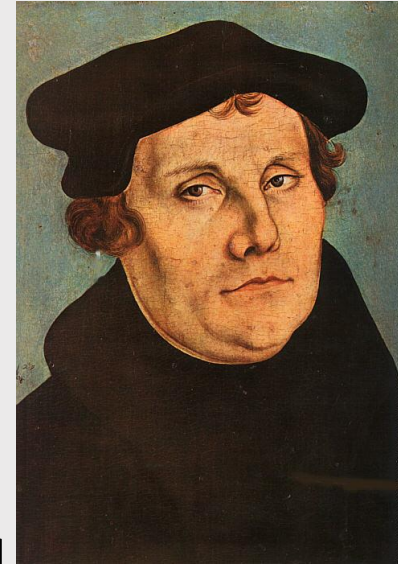
2.1 At høre Guds stemme

Wilfried Joest, *Ontologie der Person bei Luther* (1967):

- den menneskelige eksistens *coram deo*: responsiv
- mennesket kan ikke forlade sig på sit åndelige selv-virke eller spontanitet; det et modtagende væsen.
- *audire vs. iudicare*
- Troen = *responsorische passivitas*?

Luther:

- Salme 81,9 (*audi, populus meus, et contestabor te*) => *audi* og *contestabor* bruges absolut => mennesket får status af et lyttende væsen
- *auditus* er ikke menneskets egen evne til at høre eller tro, men alene det, at Guds ord bliver til lyd (*Lautwerden*), bliver hørbart (*Hörbar-werden*) og bevirker, at mennesket lytter (*Hören-wirken*)

2. Mennesket som et lyttende og lydhøre væsen

Gerhard Ebeling (1912-2001), "Das Gebet" (1973):

„Die Gottesbeziehung ist nicht eine physikalische Kausalitätsrelation [...], sondern eine sprachliche Personalitätsrelation. Das Sein von Gott her und auf Gott hin wird vor Gott ausgetragen als Vernehmen und Sich-vernehmen-Lassen [...].

Das Sein vor Gott ist als solches sprachlicher Natur, auch im Verstummen vor Gott. Die Präposition ‚vor‘ weist hier auf die Instanz, vor die zitiert zu sein das Menschsein ausmacht und vor der sich äußern zu müssen und zu dürfen tiefster Ursprung und höchstes Ziel der Sprache ist. Es versteht sich dann eigentlich von selbst, daß der Gegenstand der Gottesbeziehung der Mensch in seinem Weltbezug ist.“

“Das Leben im Glauben zehrt von der Präsenz des Wortes, das darum Gottes Wort heißt, weil es die Freiheit dazu gibt, das Leben als das zu leben, was es vor Gott ist, und es darum zu Anrede und Antwort an Gott werden zu lassen.“

2. Mennesket som et lyttende og lydhøre væsen

2.2 Bøn som dialog?

Luther

- Predigt (1539): bønnen = „ein ewig gespraech zwischen Gott und dem menschen, aintweder, das er mit uns rede, da wir still sitzen und jm zu hoeren oder das er uns hoere mit jm reden unnd bitten, was wir bedürffen“
- „Auslegung deutsch des Vaterunsers für die einfältigen Laien“ (1519): bønnen = „ein auffhebung des gemuts oder hertzen tzu got“
- Bernhard Mutschler: Luthers bønnsforståelse som en virkelig kommunikation med Gud (“reale Kommunikation mit Gott“)
- Birgit Stolt: Jeg-Du-relation mellem to samtalepartnere, når mennesket læser dekalogen, så mennesket samtidig er den talende og talens adressat

⇔ **Heschel:** 'Hvem er vi, at vi kunne træde i dialog med Gud?'

< *act of immersion, self-surrender*

mennesket som *object of divine concern*

"Thus the purpose of prayer is to be brought to God's attention: to be listened to, to be understood by Him."

3. Bønhørelsen

3.1 At lytte 'med Guds ører'

Dietrich Bonhoeffer, *Gemeinsames Leben* (1939):

- *Zuhören – Reden*
- Hørelse = *opus Dei* i os < Luther < *imago Dei*-motivet
- *Auftrag des Wortes – Auftrag des Hörens*
- *analogia actionis*
- „Die Christen aber haben vergessen, daß ihnen das Amt des Hörens von dem aufgetragen ist, der selbst der große Zuhörer ist und an dessen Werk sie teilhaben sollen. Mit den Ohren Gottes sollen wir hören, damit wir mit den Worten Gottes reden können.“

3. Bønhørelsen

Ulrich Lincoln, *Die Theologie und das Hören* (2014):

- Hørelsen har sit sted „zwischen Phänomenologie und Hermeneutik, zwischen Tun und Erleiden“
- “akroamatische Berührung“
- Pneumatologisk læsning: hørelse som “Ereignis im Medium des Geistes“ => Gud formidler sit nærvær “im Medium des Hörbaren“

Rachel Muers, *Keeping God's Silence* (2004):

- *ethics of communication*
- “shared silence claims and enacts the reality of a given and non-verbalized common ground“
- *Imitatio Dei*
- “enactment of the silence in which God hears the whole of creation“

3. Bønhørelsen

3.2 Bønhørelsens betydning

- Talrige **salmer** bevidner erfaringen af, at den bedende blev bønåret, f.eks. Salme 34:5: “Jeg søgte Herren, og han svarede mig, / han befriede mig for al min frygt.”

Luther:

- “Ein Christen aber mus so gewis sein gebet erhöret wissen, so gewis er Gott warhafftig helt und gleubet“ < *promissio*
- Predigt zum Sonntag Rogate 1520 : *non potest non fieri exauditio*

Ebeling:

- Konstitutivt for bønnen er “nicht, daß es *erhört*, sondern daß es *gehört* wird.“ < Luther: *natura verbi est audiri*
- “Was heißt hier aber Gehörtwerden? Doch wohl: Angenommensein. Dann läßt sich das Gebet als Übergabe verstehen, in der sich der Beter mit dem ganzen Kontext seiner Umwelt – darum das Gewicht der Fürbitte! – Gott ausliefert.“

Heschel:

- we beseech God for rescue, for help in the control of our thoughts, words, and deeds. We lay all our forces before Him. Prayer is arrival at the border. The dominion is Thine. Take away from me all that may not enter Thy realm. As a tree torn from the soil, as a river separated from its source, the human soul wanes when detached from what is greater than itself

3. Bønhørelsen

Heschel:

- *attachment to what is spiritually superior*
- "We do not step out of the world when we pray; we merely see the world in a different setting."
- "Prayer is a way to master what is inferior in us, to discern between the signal and the trivial, between the vital and the futile, by taking counsel with what we know about the will of God, by seeing our fate in proportion to God."

Hvad betyder det for **kriteriespørgsmålet** – kan den bedendes vished om, at der vil ske en bønhørelse, regnes som målestok for 'den rette bøn'?

Foreløbig konklusion

Visheden om at blive (bøn)hørt angår både gudsforestillingen, menneskelig selverkendelse og det, der sammenholder begge to – troen på at stå overfor en Gud, der svarer på vores bøn.

Det ville ikke være passende at bruge menneskelige bedømmelseskriterier for at evaluere Guds måde at lytte og respondere på, men vi kan alligevel kræve af os selv at bede således, at vores bøn ikke modsiger vores tro.

Hvis det allervigtigste er hengivelsen til Gud, følger den bedendes selvforvandling helt af sig selv, fordi han eller hun lærer at koncentrere sig på det, der betyder mest: at forblive i kontakt med Gud, uanset om ens øvrige ønsker opfyldes eller ej. . .

